

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Felelős szerkesztő:

BIRÓ BÉLA.

Szerkesztőtársak:

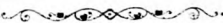
Ávéd Jákó.

Balogh Ignác.

Cserni Béla.

Dr. Tódor József.

Második évfolyam.

Gyula-Fehérvártt.

Az egylet tulajdona.

1879.

Tartalomjegyzék.

	Lap.		Lap.
I. Nagyobb értekezések.			
A tűzhányó hegyekről. <i>Kuhn Róbert</i>	1.	A nagyszombati állami főgymnasium ifjuságának üd- völző felirata Haynald Lajos bibornok-érsek ő eminentiájához	186.
A sötétség fiai. <i>Oriens</i> 4, 43, 75.*)		Lapok a francia irodalom történetéből. <i>Cs. Rákosi</i> 193, 201,	209.
A vallásitanítás az algymnasiumokban. <i>Szabó István</i> .	9.	Az egyházi hatalom függetlensége az államétól és e két hatalom egymáshoz viszonya. <i>Szentkatolnai</i> 217, 225, 233, 241, 249, 257, 266.	266.
A fogarasi aggház felavatási ünnepélye. <i>Ráduly Lajos</i>	11.	Szorgalom és magaviselet. Beszéd. <i>Imets F. Jákó</i>	258, 266.
Az illatszerek szereplése a különböző népek isteni tisztelésében. <i>Cs. Rákosi</i>	17.	A gyermek kíváncsiságának nevelészetű becséről. <i>K.</i> <i>Prótás</i>	273.
A kath. irodalmi mozgalomhoz. <i>M. L.</i>	19.	Köborlók a világűrben. <i>Király János</i> 281, 290, 297, 305, 313, 321.	321.
XIII. Leo pápa encyclicája a ker. társadalmi rend érdekeiben	28.	Az alicsík-kászoni lelkészkedő papság felirata a papi nyugdíj ügyében	292.
Hogy a kecske is jól lakják és a káposzta is meg- maradjon. <i>Acéd Jákó</i>	33.	XIII. Leo körlevele a bölcsészeti tanulmányokról 291, 298, 306, 314.	314.
IX. Pius pápa halála évfordulója alkalmából eszme- töredékek. <i>Szentkatolnai</i>	41.	Egyes egyházközségek történeti adatai részben hol találhatók fel? <i>Bakk Endre</i>	322.
A vásár- és ünnepnapok megszentelése. <i>Egy világi</i>	49, 60.	Melyek a vidékünkön észlelhető házi-nevelési hibák s mi módon lehetne azok kiirtására hatni? <i>Tódor</i> <i>Antal</i>	329, 337.
Néhai Brassai József gy. szarhegyi kántortanító em- lékezetére. <i>Boga Bálint</i>	51.	A Sahara vasutjai. <i>Cs. Rákosi</i>	330.
Az erd. főpásztor ő umltsága körlevelei 57, 97, 113,	384.	Az 1877-iki erdélyi r. k. statusgyűlés	345.
Gyűjtés az erd. r. k. népiskolák javára	65.	Ismét egy égető kérdés. <i>Fülöp</i>	346.
Miért nem éri el némely tanuló az év végén a kívánt eredményt? <i>Cs. Rákosi</i>	73.	A gyermek érzékenységéről. <i>Kovács Gyúrfás</i>	353.
XIII. Leo válasza a kath. hírlapírók üdvözlétére	77.	Főpásztori beszéd az erd. r. k. statusgyűlés megnyi- tása alkalmából	361.
Egy kis torzkép a divatos leánynevelésről. <i>S-t Ö-n</i> .	81.	Szent Pál apostol tana a segítő malasztól. <i>Balogh</i> <i>Ignác</i>	385, 393, 402.
Egy tekintet a mai csillagászat eredményeire. <i>Király</i> <i>János</i> 82, 91, 101, 106,	115.	Szibéria földrajzi s társadalmi viszonyai. <i>Kuhn Róbert</i>	387.
Az iskolai- és népkönyvtárakról. <i>Ferenczy Károly</i>	89.	A pragmatica sanctio elismertetése a külfejedelmek által. <i>Szó Gáspár</i>	394.
Még egy szó az algymnasiumi vallásoktatáshoz	99.	Domokos Ferencz emlékezete	403.
A harangokról. <i>Veszely Károly</i> 105, 145,	378.	Karácsony (b—i.)	410.
Szász Péter emlékezete. <i>Kovács Gyúrfás</i>	108.	Néhány szó a földrajz tanításáról és az e körüli összpontosításról az elemi népiskolában. <i>Könczey</i> <i>Sándor</i>	411.
A királyi pár ezüstmenyekzőjére. <i>Biró Béla</i>	121.	II. Tárcza.	
Az erdélyi főpásztor, papság és hívők felirata az ezüst- menyekző alkalmából	123.	a) Költemények.	
Egy szép és nemes példa. <i>Egyházi</i>	129.	1879. V. <i>Cs. J.</i>	6.
A lábbeliek. <i>Bodó Ádám</i>	130.	Mily boldog vagy. <i>Fülel Sz. Lajos</i>	12.
Plébániáink történelméről. <i>Szabó István</i>	137.	Az ősi Romában. V. <i>Cs. J.</i>	20.
Gyulafehérvár sz. kir. város üdvölző felirata az ezüst- menyekző alkalmából	149.	Az új Korán. V. <i>Cs. J.</i>	36.
Mars földünk kisebb kiadása. <i>Acéd Jákó</i>	153, 161.	IX. Pius halálára. <i>Fülel Sz. Lajos</i>	46.
Az erdélyi főpásztor, papság és hívők felirata Haynald Lajos bibornok ő eminentiájához	155.	Szűz Szent Katalinhoz. <i>Imets F. Jákó</i>	52.
Rénan veresége a francia akadémiában. <i>M. A.</i>	155.	Az erény bajnoka. V. <i>Cs. J.</i>	68.
Hozzászólás az iskolai- és népkönyvtárak ügyéhez. Ifj. <i>Pap János</i>	169.	Az Olt. <i>Kovács Gyúrfás</i>	84.
Mártonfy János emlékezete	170.		
Milyen könyveket szeret olvasni a nép és miért ked- veli a ponyvairodalmat? <i>K. Prótás</i>	177.		
A székesfehérvári országos kiállítás	179.		
Szeged újraépülése és a gyergyói székelyek. <i>Biró Béla</i>	185.		

*) L. a múlt évi 26, 42, 63. lapokat.

	Lap.
Oh! mi boldog. <i>V. Cs. J.</i>	102.
Nagy péntek. <i>Bálinth Gyula</i>	108.
Husvétkor. <i>V. Cs. J.</i>	117.
A király szava. <i>Tapody Tamás</i>	123.
Ápril 24 (1879). <i>V. Cs. J.</i>	134.
A királyi ezüstmennyekző örömnépén. <i>Imets F. Jákó</i>	140.
Új Sarephta. <i>†.</i>	141.
Egy könyv olvasása közben. <i>Rényey Károly</i>	156.
A népiskolai életből. <i>V. Cs. J.</i>	164.
Jer keblemre lantom. <i>Fülei Sz. Lajos</i>	172.
Urnapján (1879). <i>Fülei Sz. Lajos</i>	188.
Mártonfy János emlékezete. <i>Bálinth Gyula</i>	197.
Emléksorok. <i>Rényey Károly</i>	206.
A szent Anna tavánál. <i>V. Cs. J.</i>	246.
Festő angyalok. <i>V. Cs. J.</i>	276.
Santulus. <i>Bodó Adám</i>	284.
Hatalmas Ur. <i>Bálinth Gyula</i>	293.
A szentimrei csata. <i>Veszely Károly</i>	300, 308.
Szent Mihály ünnepén. <i>V. Csizsér János</i>	317.
Az est. <i>Bodó Adám</i>	323.
Ész és hit. <i>Bálinth Gyula</i>	332.
Szent Kapisztrán szobra előtt. <i>V. Cs. J.</i>	338.
Névtelen nagyságok. <i>K. Prótás</i>	348.
Lehullt a lomb. <i>Bodó Adám</i>	358.
Ode. <i>Josephus Budaváry</i>	365.
Gyulafehérvárt. <i>V. Cs. J.</i>	380.
Ugy szeretem. <i>Fülei Sz. Lajos</i>	391.
December 8-án. <i>V. Cs. J.</i>	399.
Szent Pelágia. <i>Rényey Károly</i>	405.
Falusi karácsony. <i>V. Cs. J.</i>	412.

b) Prózaiak.

Párizsi képek. I—IV. <i>Cs. Rákosi</i>	6, 12, 37, 85.
Menyasszony súlymérték szerint. <i>G. Z.</i>	20.
A Jordánvölgye és a Holttenger. <i>Kuhn Róbert</i>	68.
A sajtó. <i>Bándi</i>	117.
Losonczy László költészete. <i>Fülöp E. Adorján</i>	124, 134, 141.
Az öreg koldusasszony. <i>Cs. Rákosi</i>	172, 182, 188.
Az ágostai dsidás. <i>Fülöp E. Adorján</i>	211, 223, 229, 239.
Euripides Medeája. <i>Baráczy Sándor</i>	406, 413.

III. Kisebb közlemények.

Katholicismus és protestantismus	14.
A székesfehérvári országos kiállítás	14.
Gyakorlati kérdések a víztüneteményekről	21.
A magyar nyelv a népiskolákban	21.
Elmésségek. <i>Rafael</i>	22, 63.
A roncsoló toroklob gyógyítása	38.
A néptanítók nyugdíjintézete ügyében (min. leirat.)	45.
Közoktatásügy állapota 1876--78-ig	47.
Egy megérdemelt kitüntetés ünnepélyessége	53.
Pestis régebbi időkben	54.
A kath. Irhonból	69.
Mit eredményez a pestis	69.
Görgény-szentimrei iskola	78.
Megeskettethető-e nőülési engedély nélkül az, ki mag-	
gát a sorozás alól végkép kivonta? (min. leirat.)	86.

	Lap.
Az új távirtdai díjzabás	142.
A gymnasiumok újabb tanterve 234, 243, 250, 260, 267.	
Az egyetemi reform	268.
Örömhír és ima. <i>Emmanuel</i>	269.
A vasár- és ünnepnapok megtartásának ügye	283.
Az ebek veszettségéről	323.
Lelkipásztorkodási esetek. I—IX.	
38, 331, 347, 358, 365, 374, 379, 390.	
Az oltári szentség kiszolgáltatásánál használni szokott	
stola színéről	333.
A polgári iskolák ügyében (min. leirat.)	355.
Az erd. r. k. statusgyűlés jegyzőkönyve (1879) 362, 369, 377.	

IV. Irodalom.

a) Előfizetési felhívások.

A budapesti növ.-papság munkálatainak negyvenket-	
tedik évfolyamára	14.
Bizzál Istenben. Ford. <i>Molnár János</i>	15.
Három nagyheti szent elmélkedés. <i>Karácsony Márton</i>	15.
Gyakorlati hitelemzések. <i>Keletéri</i>	23, 158, 312, 341.
A kegyestanítóréndiek. <i>Csösz Imre</i>	23.
Általános tanügyi közlöny	27.
A hajótörés után	23.
Győrfi Iván hármass műve	31.
A friedlingeni káplán. Ford. Dr. <i>Tódor József</i>	54.
Isten igéje. <i>Fábián János</i>	54, 158.
Temetőkönyv	55.
Havi közlöny. <i>Tokody Ödön</i>	70, 103, 158.
Kath. hitszónok. <i>Toldy László</i>	70, 103, 158, 326.
Tájékoztató. <i>Fűsny Tamás</i>	70, 103, 158.
A osók és története	71.
Philothea. <i>Haugg Leo</i>	95.
Országos tanítói névtár	95, 158.
Az élet halála és a halál élete	103.
Társadalmi testvérharc a modern jogállam és a kath.	
egyház között	127, 198.
Korunk négy főhibája	128, 159.
Új Magyar Sion. <i>Zádori János</i>	128, 159.
Hitelemző beszédek. <i>Zollner</i>	158, 415.
Bibliotheca theologica	159.
Paterfamilias	159, 416.
Az agyvelő és szellem	159.
Örömdal	182.
A tüzoltás népszerű könyve. <i>Kreith Béla</i>	191.
Irányszemek az egyházi szónoklathoz. <i>Klampaczky Lajos</i>	192.
Harmincz év után. <i>Egy világi paptól</i>	206.
Vihar gyermekkor felett. Dr. <i>Zelizi Dániel</i>	207.
Magyar könyvészet. <i>Makári</i>	216.
Az erd. r. k. gymnasiumok évi jelentései 1878—79.	
222, 229, 239, 244.	
Vasárnapi egyházi beszédek. <i>Vincze Alajos</i>	341, 416.
Lehrbuch der Philosophie. Dr. <i>Stöckl Albert</i> magya-	
ritott művére	351, 383.
Egyetemes névtár. <i>Tokody Ödön</i>	382.
Egyetemes egyháztörténelem. <i>Kazaly</i>	383.
Szent angyalok története. <i>Munkay János</i>	392.
Hagyatékom fiaimnak. <i>Vértán Endre</i>	408.

	Lap.
Szűz Mária szeplőtelen szívének tisztelete. <i>Zidori</i>	415.
Szabadság, egyenlőség, testvériség. <i>Sullay</i>	415.
A legújabb kor története. <i>Szabó Ferencz</i>	415.
Csevegő hubok. <i>Répiásy János</i>	416.
Kisebb utirajzok. <i>Maszhagy Ferencz</i>	416.

b) Ismertetések.

A budapesti növ.papság m. e. i. iskola negyvenket- tedik évi munkálata. <i>Balogh I.</i>	151.
Bartók-Sullay. <i>Oriens</i>	231, 240, 247, 255, 262, 270, 278, 286, 295, 302, 310, 317, 325, 334.
Dr. Nagy János. A székelyek scythia-hun eredetisége és az ellenvélemények. <i>Veszely Károly</i>	350.

V. Társulati ügyek.

Az erd. r. k. irodalmi társulat érdekében 1, 16, 32, 39, 48, 72, 86, 87, 103, 120, 160, 168, 199, 224, 263, 264, 327, 376.	
Az erd. r. k. irodalmi társulat tagjainak névsora	7.
Magyar Sion-társulat	16, 56.
Az erdélyi r. k. irodalmi társulat alakuló közgyűlése	25.
Szt-István-társulat	39, 62, 110, 208, 333.

	Lap.
Kisfaludy-társaság	55.
Szebenmegyei rom. kath. tanító-egylet	56.
Alcsiki kath. tanítói fiókegylet	66.
A gyergyói rom. kath. tanítói egylet	67.
Szt-László-társulat	70, 343, 348, 374.
Egri irodalmi társulat	79, 187, 200.
Kolozsdobokai esp.-kerületi gyűlés	119, 397, 399.
Alsófehérmegyei r. kath. tanítói egylet	136, 143, 342.
A felesiki esp.-kerületi gyűlés	163.
A csikmegyei ált. r. kath. tanító-egylet	164, 245, 253.
A küküllői esp.-kerületi gyűlés	204.
A székely művelődési és közgazdasági egylet	276, 407.
A szolnok-dobokai gazdasági egylet	293.
A hegyaljai esp.-kerület gyűlése	356.
Papi gyűlés a nyugdíj ügyében	368.

VI. Napi események minden számban.

VII. A „Közművelődés“-t illető értesítések 8, 16, 104, 208,
216, 248, 304, 328, 401, 409.

VIII. Szerkesztői értesítések: 16, 72, 168, 248, 352, 416.

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjuktól kaphják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészre 4 ft., félre 2 ft., negyedre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat
érdekében.

Az isteni Gondviselésbe vetett erős bizalommal egyesítettük igénytelen törekvéseinket ügyfeleink nemes buzgalomtól hevülő lelkes törekvésével és ügyszerezetével azon célra, hogy nagy Magyarország szívéből kissé távolabb vonult, de az anyaszív dobbanását melegen érző kedves erdélyrészi hazánkban egy „erdélyi rom. kath. irodalmi társulat” létesítését eszközöljük s ez által az egyházi és nemzeti irodalom ügyének ha nem is nagyobb szabású vállalatok és messzeható tervek érvényesítésével, de legalább az ügyet méltán megillető érdeklődés és tevékenység ébresztgetésével némi lendületet adhassunk s csekély erőaktól kitelhető munkássággal szolgálatot tehessünk.

Az előkészületi intézkedések 1879-ki újév hajnalán annyira előhaladt álláspontra jutottak, hogy a végleges alakulás befejező ténykedéseinek megajtására az érdekeltek és jogosultak immár sorakozhatnak. A társulat eszméjét pártoló és felkaroló tagok névsorát a „Közművelődés” mai számában közzétettük. A megerősített alapszabályokat már sajtó alá adtuk s e lapok jövő számával együttesen a tagoknak meg fogjuk küldeni s így minden tekintetben azon kedvező helyzetbe jutottunk, hogy a társulat tüzesebb és szervezettebb működésének megindítására a szükséges végintézkedéseket megtehetjük.

Ezek előrebocsátása után alatt irtak, mint kik az előkészületi lépések megtételére s az ügy tovább fejlesztésére föl voltunk hatalmazva, mély tisztelettel kérjük az alábbi névsorban foglalt nagyérdemű tagokat, valamint a netán később jelenkezőket is, sziveskedjenek folyó 1879. évi január hava 18-án Gyulafehérvárrt tartandó alakuló közgyűlésre megjelenni s az ügy további menetének saját nézetök kifejtésével és szavazati joguk gyakorlásával irányt és lendületet adni.

A gyűlés tárgyalásai következő sorozat szerint fognak történni:

1. Az ideiglenes elnökség jelentése és beszámolója az eddig történekről és eljárásról.

2. A szerkesztőbizottság leköszönése s a tárgyalás rendjén ismét megválasztása.

3. Az alapszabályok 11. és 31. §§. értelmében a) elnök, alelnök, titkár, pénztárnok és ellenőr választása: b) 8 belső és 24 külső tagból álló nagyválasztmány alakítása.

4. A társulati közlöny kiállítását illető határozatok s egyéb indítványok, melyek közül a különállók 24 órával a gyűlés megnyitása előtt az elnökséghez írásban benyújtandók.—

A társadalom testén legtöbb seb az irodalom nemes céljaival való visszaélés útján ejtetik. Meg kell ragadnunk minden s így a jelen alkalmat is arra, hogy ugyanazon uton szolgáltatassunk szert az ejtett sebek legalább némelyikének begyógyítására s a további sebesítések meggátlására. E sorok közrebocsátásánál azon erős remény él keblünkben, hogy nagyrabecsült ügyfeleink hasonló meggyőződéstől vannak áthatva, s hogy a tagok közül legalább azok, kiket nem nagy távolság választ el, megjelenésökkel a fontos ügy érdekében nagy szolgálatot tesznek.

Végezetül megjegyezni kívánjuk, hogy azon vidéki tagok részére, kik megjelenni szándékoznak s ezt az elnökséggel tudatják, kellő szállásról gondoskodva lesz.

Kelt Gyulafehérvárrt, 1879. január 4-én.

Biró Béla,
elnök.

Gidófalvy Gergely,
jegyző.

A tűzhányó hegyekről.

Kuhn Róbert tanártól.

A természet nagy műhelyében, a föld belsejében, hol a római mythologia szerint Plutó kovácsolta egyszemű legénységével Jupiter számára a tűzes menyköveket, hol mai nap is koboldok és gnomok olvasztják az érczet, készítik az aranyat és más fémeket, forralják a vizet; e föld alatti konyhában csakugyan hatalmas tűz ég, mert kéményei, a vulkánok folytonosan füstölnek és sziporkákat hánynak.

Nagyszerűek a természeti jelenségek, midőn az elemek mintegy féket veszve megrohanják kicsi bolygó égtestünket a földet, mintha azt sarkaiból akarnák kivetni! Kit nem száll meg titkos félelem, midőn feje fölött hallja elzúgni az elemek csatáját, midőn óriási dörgés jelenti a fellegtábor összeütközését s vakító tűzkigyók cikázzák át pillanatnyi gyorsasággal az égboltozatot kelettől nyugatig; midőn az alázuhogó vizek patakjaik medrén tölcsapva bőszült áradattal végig söprik a békés csöndes völgyet, halált és pusztulást hagyva nyomukban, — és az ember, a teremtsé bűszkesége és remeke tetlenül nézi a veszélyt, jajkiáltása elvész a dörgés morajában és az áradat zajában, mely könnyű pehelyként ragadja magával áldozatát, hogy egy kiálló sziklaormon zuzza szét a legtudományosabb agyat vagy rüt iszapjával keverje be a legszebb arcot. Máskor meg a tenger szintüköre zavarodik fel, a vihar az egek magasáig korbácsolja a fölka-vart hullámokat, hogy azokat ismét leveesse a feneketlen mélységbe; jaj a hajónak, jaj a rajtalevő embereknek, kiket a vihar haragja a nyílt tengeren talál! Hát mikor a föld megrázkodik, s egy mozdulatával virágzó városokat dönt halomra s ezernyi ezer embert temet romjai alá. Majd ismét vastag füstoszlop emelkedik ki a föld belsejéből, sötét palástjába burkolva a vidéket, melyet kísértetiesen világít meg az ég felé szórt tüzes hamu és pernye. Ez a vulkánok kitörési jelene; e füst, e tűz a föld belsejéből, a természet azon nagy műhelyéből származik, a melyben a római mythologia szerint Plutó kovácsolta egym szemű legénységével Jupiter számára a tüzes menyköveket, melyben mai nap is koboldok és gnomok olvasztják az érczet, készítik az aranyat és forralják a hő források vizeit.

A vulkanikus kitörések mindenesetre a természet legérdekesebb, legszebb tüneményei közé tartoznak, s azért biztat a remény, hogy a közönség e tünemény okainak és lefolyásának ismertetését nem minden érdek nélkül fogja olvasni. — Általánosan elfogadott nézet, hogy a föld millió és millió évek előtt tüzes gömb volt, melynek felületén lassankint kéreg képződött a kihülés következtében, mely kéreg idővel mindig vastagabb és vastagabb lett, s minél vastagabb e kéreg, annál lassabban haladhat a belső rétegek kihülése. Minden észlelet arra mutat, hogy a föld belsejében most is olvadt tüzes anyagok vannak; ezt igazolja többi közt azon körülmény, hogy minél mélyebben hatolunk a föld belsejébe, annál inkább növekedik a hőfokozat. A nappalnak és az éjnek, a nyárnak és télnek hőváltozásai a föld felületén még igenis érezhetők, de már csekélyebb mélységben, például pinczékben azt fogjuk tapasztalni, hogy állandóbb hőmérséklet van, s a pincze levegőjét télen melegebbnek, nyáron pedig hidegebbnek érezzük a küllevegőnél; 20 méternyi mélységben a temperatura már változatlan, s innét minden 33 méternyi mélységre a hőség egy fokkal emelkedik; ezt bizonyítják a föld belsejéből szörnnyű erővel kitóduló hőforrások, ezt a vulkánok által kiszórt olvadt anyagok, melyeknek megolvasztására legalább 2000 Celsius foknyi hőségre volt szükség. E tan vulkanismusnak

nevezetetik, s ezen alapszik a vulkáni kitörések elmélete. Azon hőfok ugyanis, mely a kőzeteket a föld belsejében megolvasztja, az oda leszivárgott vizet gőzzé változtatja; a gőz tudvalevőleg sokkal nagyobb tért igényel mint a víz, s azért terjeszkedni kénytelen, nyomást gyakorol tehát a föld fölületére, rést keresve, a melyen kiillanhat; a föld kérge rendszerint oly vastag és tömött, hogy ezen nyomásnak képes ellentállani, vannak azonban ritkább rétegek és kőzetek, melyeket a gőz ereje szétfeszít és áttör, s melyeken mintegy csatornák a föld fölületére kijutni ügyekszik. Minthogy azonban ez áttörés erőszakos, azért az ellentálló réteg több száz, néha több ezer méternyre tolatik ki a föld felülete fölött, s ezen ekként kiemelt hegyek vulkánoknak nevezetnek. A vulkánok már alakjuk által is különböznek a többi hegyektől, a mennyiben csekély eltéréssel csonka kupaalakúak, s többnyire magányosan állanak. A tüzhányó hegy fontos része a crater vagy tölcsér, mert ebben végződik azon csatorna, mely a föld belsejét a fölülettel összeköti; némely vulkánoknál ezen csatornából folytonosan szállanak ki a párák és gázok; másoknál a csatorna nyílása hosszabb-rövidebb időre, míg másoknál ismét minden időre be van dugulva, s a szerint különböztetünk meg folytonosan vagy időközönként működő, vagy egészen kialudt vulkánokat. A mi a vulkánok elterjedését illeti, azok a föld minden öve alatt találhatók, de rendszerint csak szigeteken, vagy ha a szárazulatokon vannak, csak a tenger közelében. Azon körülmény tehát, hogy hazánkban a síkságszélén emelkedő hegyek, minők például a Mátra, Hegyalja, továbbá a Balaton-melléki hegyek, vulkanikus eredetűek, szinte azt igazolja, hogy az Alföld gazdag termésű római fölött egy előbbi geologiai korszakban tenger hullámzott, melynek lefolyása után a vulkanikus erő is megszűnt hegyeinkben működni. A mi földrésznünk Europa tüzhányó hegyekben nagyon szegény, csak is az Aetna, a Stromboli, a Vesuv, a görög szigeteken levő tüzhányók és az izlandi csoport érdemelnek említést. Leggazdagabban vannak a vulkánok képviselve Délamerikában és Mexikóban, hol a legnagyobb magasságban hordják hóval fődött csúcsaikat.

Azon körülmény, hogy a vulkánok a föld minden részében el vannak terjedve, hogy az általuk a föld fölületére hozott anyagok mindenütt egyformák, szintén azt igazolja, hogy a vulkánok egy a föld belsejében lévő közös kazánból nyerik tápanyagukat, s e szerint a tüzhányó hegyek mind megannyi kéményekül és biztosító szelentyükül tekintendők, melyeken keresztül a föld méhében meggyült s könnyen veszélyessékké válható gőzök és gázok kitódnak.

A vulkanikus kitörések száma és mennyisége semmiféle külső ok által sincs korlátolva, csak az van e tekintetben megállapítva, hogy minél magasabbak a vulkánok, annál ritkábbak kitöréseik. Az igen alacsony Stromboli folytonos működésben van; a magasabb Vesuvnak évenként körülbelül egy kitörése van; az Aetna, mely az előbbinél magasabb, nagyobb szüneteket is tart, míg a legmagasabb vulkánokra körülbelül minden évszázadban esik egy kitörési eset. Gőzök

és gázok azonban folytonosan emelkednek a craterek nyílásaiból, s ezek képezik azon magas füstoszlopokat, melyek a vulkánok fölött lebegnek. Ha a gőzoszlopok nagyobb mennyiségben emelkednek fel s a hegy gyakrabban erős rázkódásokat szenved; ha a kráter fenekén rések és nyílások keletkeznek; ha a kráter fenekét lávatömeg takarja be, akkor a vulkán a kitörés stadiumához közeledik. Ilyenkor a hegy oldalán előbugyogó források vize megmelegszik vagy egészen kiszárad; a magasabb fekvésű vulkánok oldalait borító jég-és hótömeg a belső hőstől megolvad, s rohanó vizárral az alantas völgyeket elborítva nagy pusztítást okoz. A gőzoszlop több 100 méternyi magasságra emelkedik fel, s fönt kiterjeszkedve felhőkoronával fűdi a hegy ormát. A forró gőznek a hideg légrétegbe való lövellése ennek gyors kihülését idézi elő, minek következtében rendkívüli villamos feszültség áll be, melyből a vulkánikus zivatar fejlődik; villámok cikázzák át minden irányban a gőzoszlopot, kisérve a dörgés nem szűnő rettenetes morájától, melyet időközönként tülharsog a hegy bömblése, mely a kitörés helyétől néhasz mértföldnyire is hallatja hatalmas szavát. Felhőszakadás és jégeső egészítik ki e jelenséget, melyhez még olvadt lávatömbök, apróbb kövek és hamu is járul. Ezen hamu könnyebb természeténél fogva tovább marad fönn a légben, nagy tömegével elborítva a napot, s az ekként okozott sötétség által még inkább fokozva a jelenet borzalmasságát.

A lehulló hamu több lábnyira is befűdi a föld rétegét, évekre is megfosztva azt termékenyítő képességétől. Gyakran a zápor összevegyűlvén a hamuval, az épalakban hull a földre oly erővel, hogy a házak födeleit benyomja, minden életet agyonzuzva; ily hamupép borította be a Krisztus születése utáni 79-ik évben a Vesuv alján fekvő virágzó városokat Herculánomot, Pompejít és Stabijét, melyeknek fölászott romjai a római élet meglepő képeit tárják szemünk elé.

A vizgőzökön, tüzes köveken és hamun kívül a vulkánikus kitörések még nagymennyiségű olvadt izzó anyagot is hoznak felszínre, t. i. a lávát, mely rendszerint a crater nyílásáig emelkedik, s ennek szélein mint ragadó tüzes folyam alázuhan és pedig annál gyorsabban, minél meredekebb a lejtő s minél tömegesebb a láva. Szűk völgyekben megtorlódik, sük helyen kiterjeszkedik; meredek lejtőkön tüzes zuhatag alakban szökik alá, magas tárgyakon fölakad, mig azokat magasságukban eléri, s azokon keresztül is folytatja útját fölartóztatlanul. A láva hőfoka a kiömlés pillanatában igen nagy, ezt mutatja a tömeg fehéresen izzó színe s azon körülmény, hogy a leesett láva, mely a Vezuvból ömlik ki, csak igen nagy hőfoknál olvadhat fel; a láva fölléte azonban gyorsan szokott kihűlni, s azért a tüzesen folyó láva fölött kemény kéreg képződik, mely alatt, ha a lávatömeg igen vastag, csak lassan történik a kihűlés. Mechikónak egyik jelentékeny tülhanyó hegye a Choluljo 1759-ben jelentékeny lávatömeget ömlesztett ki, melynek belseje még 65 év mulva, tehát akkor, mikor felületén már gazdag növényi élet fejlődött, forró, sötét izzó volt. Ha már most a lávának ily csekély tömege mellett is ennyi időre van szüksége a kihűlésre, képzel-

hetjük, mennyi időre volt szüksége földgömbünknek, mig ennyire kihűlt. A lávatalaj, ha időfolytan elmállik, kitűnő termőföldd lesz, s mintha csak egykori tüzes természetű a rajta termő növényvilággal is közölné, legalkalmasabb szőlőtermesztésre. Hazánkban a többi közt Tokaj lángnedűje lávatalajból kerül; hasonló talaj szűlöttje a nápolyi Lacrima Christi is.

A vulkánikus kitörések a föld felületén folytonosan új és új változásokat idéznek elő, nemcsak az által, hogy a tülhanyók a lávatömegek kihűlése által gyakran új alakot nyernek, hanem különösen az által, hogy új szigeteket képeznek, vagy meglévőket ismét a tenger alá süllyesztenek. Ilyen a többi közt Ferdinandea sziget, mely 1831-ben Juliusban Sziciliától délre vulkánikus erők által feltolatott. E sziget lassankint emelkedett, s végre 6 négyszög kilométernyi területet nyert. De akkor beállott a süllyedés korszaka, s félév mulva eltűnt a sziget. 1863-ban ismétlődött e jelenet, s a sziget 80 méternyi magasságot ért el, hogy ujjalag elmerüljön. Érdekesek a tenger színe alatt lévő vulkánok kitörései is, ha azok a partokról megfigyelhetők. Ilyen kitörés észleltetett 1877-ik évi február hó 14-én a Sandwich szigeteken; ugyanis a Kealta Krakena öbölben, nem messze a kikötő bejáratától, számtalan piros, kék és zöld láng löveit ki a tengerből a víz fölszínére; jelentékeny nagyságu tüzes lávadarabok röpültek a légbbe; erős kőszag terjedt el mindenfelé, s a víz sajátszerűen hullámozott; földalatti dörgés volt hallható, melylyel egyidejűleg gyenge földingást is lehetett érezni.

A vulkánikus kitörésekkel szoros összefüggésben állanak a forró vizkilövelések, melyek az izlandi geizerekben legjelentékenyebbek. A nagy geizérnek 25—30 láb magas kupalaku tölcsére van, melynek átmérője 200 láb, ennek tetején van egy 6—7 láb mély és 60 láb átmérőjű vizfogó, melybe egy 12 láb átmérőjű henger alakú csatorna nyílik; ebből száll föl a 60—70 fokú víz, mely nyugodt állapotban kristály tiszta és zöldes színű. 1 óra és 20—30 percnyi időközökben a víz felforr, s hatalmas dörgések kíséretében mintegy husz lábnyi magasságra hajtatik fel, minden 24—30 órában egy hatalmasabb vizkisugárzás történik. Erősebb dörgés hirdeti ennek bekövetkeztét; a vízforgóban nagy hullámozás keletkezik, gőzök szállnak fel a légbbe, mig nem utat tör magának a hatalmas vizsugár, 150—200 láb magassáig emelkedve, s még le sem estek az ezer és ezer csillogó vízgöngyök, midőn egy másik, harmadik s negyedik vizsugár tör elő hasonló erővel ugyanazon magasságra; e jelenet mintegy 10 perczig tart, melynek lefolyása után ismét csendes lesz minden, a kiürült vízfogó lassan ismét megtelik vízzel. Hazánkban az abaujmegyei ránci fürdőben hasonló forrás van, csak arányaiban messze elmarad a nagy Geizér mögött.

De ideje lesz már a befejezésre gondolni; nem akarom fejtegetésem tovább fűzésével a tiszteit olvasónak már eddig is meglehetősen próbaköre tett türelmét végképen kimeríteni. Nem mentünk ugyan be a természet nagy konyhájába, a föld belső műtermébe; csak kívül, a kürtőnél, a kéménynél állapodtunk meg, s már itten is mily nagyszerű jeleneteknek voltunk tanúi!

A „sötétség fiai“.

4. A szabadkőművesség alapelve és célja.

Péter: „Olvastam egy alkalommal valamely hir-lapban, hogy midőn Róma a szabadkőművességre, a vallási ügy, mint a politikai bűnök fekete bélyegét rányomta volna, (lásd a dicsőült IX. Piusnak 1865 sept. 25-én a bibornokokhoz tartott Allocutioját) egy szabadkőműves ez ellen tiltakozott és azt mondá, hogy a szabadkőművesség ellen vádak minden alapot nélkülöznek; legatább ő soha sem vett olyasmit észre, mi ilyenü vádakra alapul szolgálhatna. Hiszen a páholyok mindenütt csak szeretetet lehelnek embertársaink, engedelmességre és hűségre tanítanak és köteleznek a felsőbbség, s türelem- és tiszteletre vezetnek minden vallásfelekezeti irányában. És mikép állhatna a szabadkőművesség szövetségben a forradalommal, midőn magát a porosz császárt és trónörökösét tagjai közé számíthatja? stb. E nyilatkozat után mindaz, mit a szabadkőművesség „pokoli terve“ s „ördögi céljairól“ beszélnek, úgy tűnhetnék föl, mint csupa rágalom és lelketlen ráfogás.“

Oh nem barátom — vizsonzá János — az ily ártatlan mentegetőzéssel a szabadkőművesek csak félre akarják vezetni a könnyenhivéket. Ők ugyanis nagyon értenek hozzá, az emberi boldogság „régii ellenségének“ módjára hazugság, hízélgés és ferdítés által alapelveik gonoszságát elrejtteni, hogy annál biztosabban célhoz jussanak.

Péter: „Most már mégis szeretném tehát tudni, minő céljuk van ezen titkos társulatoknak s minő tervek megvalósításán munkálkodnak. Nem kételkedem, hogy te nekem e tekintetben is kielégítő felvilágosítást nyújthatsz.“

János: A bennem helyezett bizalom felbátorít engem e különben oly veszélyes darázs-fészkek megbolygatására. A mi ezen társulatok végcéljait illeti, arról már eddig is többször történt mellékesen említés. De most álljon itt mint hiteles és esküvel erősített adatokkal bebizonyítandó tétel: a szabadkőművesség végcélja ugyanis nem egyéb, mint Isten földi országának megdöntése, a trónok szétrombolása, hogy azoknak romhalmazán a fejetlen köztársaság üljön ördögi lakomát. Hogy ezen célzt megvalósíthassa, elkeseredett harcot vív a mely titokban, ép oly ernyedetlen szorgalom- és kitartással az egyház, kereszténység, királyság, társadalom és Isten ellen.

a) „Kezdetben“ — mondja Brunner „Mysterien der Auferklärung in Oesterreich“ című művében 151 l. — „ugy tették magokat az osztrák szabadkőművesek, mintha csak felvilágosultságra és az egyházban levő visszaélések és emberi intézkedések ellen törnének, és mintha az államot az egyház ellenében elvesztett jogos állásába akarnák visszahelyezni.“ És valóban, mert míg azon voltak, hogy az egészen kath. országokban: Ausztria-Magyarországban és Bajorországban, hol a kath. vallás volt törvényileg és tényleg az

tizedeken át szívós kitartással csendesen aláássák, fennhirdették mindig, hogy a valódi szabadkőműves „a hitágazatokat érintetlenül hagyja és minden vallásfelekezeti külsőleg tisztel és becsüli;“ és ha a kath. phalanxot időnkint megtámadni merészkedtek, úgy ez csak a „jezsuitizmus és obscurantismus“ elleni visszahatásnak kereszteltetett el, vagy egyesek tulhajtásának tudatott be. Így kezdetben. De ma már lejárt a titkolódzás ideje; ma már nyílt sisakkal állnak egymással szemben Krisztus igaz egyháza és a sötétség álegyháza; ma már nyíltan hirdetik, hogy „a kath. vallást a sárban kell megfojtani“ és hogy e kath. egyház csak „lefortított egyház és ők az imádatuló vallás;“ igen, ma már „a hitágazásról“ szónokolni szerintök nem egyéb bolondságnál, keresztény életre buzdítani türelmetlenség, az általános jogoktól nem engedni magát megfosztani uralomvágy.“ És e gyűlölet behat a mindennapi élet legközönségesebb viszonyaiba is egész a vaspálya coupéjáig, megtámadják különösen a pápi állást a chronique scandaleuse gyalázatos hazugságai és ezer akadályozásai által a szt. hivatásban. Az ha kiáltó türelmetlenségekre figyelmeztetnek, úgy azonnal kész a felelet: „mi a valódi vallást tiszteljük és csak az „elcítélet, sötétség, babona“ ellen szállunk sikra.“ De gyűlöletük egész hevével kelnek ki a keresztény élet legszebb virága a szerzetesrend ellen. Boulard „testvér“ a brüsseli Nagy-Oriens előtt egy alkalommal úgy nyilatkozott, hogy „a kolostorokat és szerzeteseket, habár erőszakkal is, el kellene törölni.“ S szavait zajos tapsvihar követte a szabadság, türelem és felebarátai szeretet „testvéreinek“ részéről. Born udvari tanácsos, II. József császár barátja, a bécsi páholy alapítója, a szerzetesrend iránti cynikus gyűlöletének híres „Monachologiajában“ a következőleg adott kifejezést: „A barátok fajtát három családba oszthatjuk: vannak hus-, hal- és hushalevő barátok A barát emberformája, csuhás, éjjel ordító, szomjas állat Az ember beszél, okoskodik, akar; a barát bizonyos időben néma, itélete és akarata nincs. A ember arcának verejtékével keresi kényerét, a barátot semmítvebben hizlalják. Az ember emberek közt lakik, a barát a magányt keresi és irtózik a világosságtól. . . . A barát hasznót annyiban hajt, hogy tért tölt be és zabál.“ S midőn a császár Migazzi bibornok-érseknek e gyalázó irat ellen benyújtott emlékiratát tekintetbe sem vette, őt a szövetség tagjai ezért egekig magasztalták. „Ha Krisztus ismét a földre jönne“ — olvashatni egy röpiratukban — „mindenekelőtt Bécsbe a nagy Józsefhez utaznék, ott nyakába borulna, megcsókolná s így szólna: Kedves József, drága fiam, te vagy az, kit isteni Atyám mint egyeduralkodót a földre rendelt, hogy szt. vallásomat, melyet az istentelen barátok és pápok, a kik engem talán még keresztre is feszítenének, ezer babonával beszenyezték, régi fényébe ismét visszahelyezd. József, te vagy azon férfi, kit atyám czen fontos munkára kiválasztott.“ stb. (L. Brunner fent idézett művét 42 s. köv. l.) S vajjon kiméletesebb sorsban részesülnek-e az egyház előljárói, a püspökök és a pápa? Nem! Mert előbb meg kell verni a pásztorokat, a pápa gazállam vallása, a hierarchia befolyását megtöri, és év-

átlanul szétoszolják a nyáí. Leírhatlan gyalázattal illették az osztrák „reazrvérek” az állam legjobb püspökeit, dühös kifakadásokkal rohantak „a világosság ellen” a papos gazemberek és hízelgők ellen.“ Bódog iperni püspökről ezeket mondja a szabadkőművesek által kiadott „Kath. Phantasten und Predigeralmanach“: „Különös tisztelője a Jézus „husszivéről” nevezett ájtatosságnak; azon ájtatosság az, melyet már a szamarak is boldagságnak tartanak.“ Azon püspököket is, kik a nemes VI. Piusnál Bécsbe érkezése alkalmával tisztelegtek, a bécsi szabadkőműves lapok a leggyalázatosabb módon gunyolták. (L. Brunner, Mysterien. 199. l.) De a legmélyebb gyűlöletet természetesen a kath. egység központja, a pápaság ellen kell irányozni. Midőn 1861-ben a francia szenatusban a franciaországi Nagy-Oriens nagymestere Murat hercege a szt. atya világi hatalma mellett szavazott, oly vihar támadt ezen vakmerő kőművesellenes eretnecség ellen, hogy a nagymesternek le kellett köszönnie. A nemeskeblű VI. Pius Bécsben való tartózkodása alatt oly szemérmetlen kifakadásokkal illették a szabadkőműves lapok, hogy minden becsületos embernek szégyenpir borítja el arcát, ha azt olvassa. — Szóljak-e még most azon gyöngéd szeretet- és fölkarolásról, melyben a szabadkőművesség a tévtanokat és szakadásokat, apostasiát stb. mint az egyház elleni harcz lényeges segédeszközeit részesíti? Avagy hol találtak valaha a janzenisták, febronianok, jozephinisták melegebb pártfogásra, mint a szabadkőművességnél. S talán azért, mert véleményeikben osztoztak? Epen nem; hanem mert hatalmas eszközre találtak bennük az egyház és különösen a pápaság gyengítésére. Ugyanezen szempontból hangoztatják uton útfélen, hogy „csak a lanyha, egyháziatlan szellemű és világius pap valódi képviselője állásának és méltó a kifüntetésre.“ Így küzd a szabadkőművesség a kath. egyház ellen. De nemcsak, hanem ő

b) magát a kereszténységet akarja kiirtani. A szabadkőművesség ugyanis a keresztény hit és erkölcsi igazságokat mint — hogy szelid kifejezéssel éljünk — fölöslegesekeket elveti és tagjait csakis a pusztá ész és természet törvényeinek megtartására kötelezi. „Régi időkben” — mondja az új-angol alkotmánykönyv — „a keresztény kőművesek kötelezve voltak minden államnak, melyben tartózkodtak és működtek, keresztény szokásait egyaránt megtartani, most azonban a szabadkőműves, mint valódi noachita csak az erkölcstörvényt köteles megtartani és azon vallást követni, melyben minden ember megegyez; mert Noe három czikkében mindnyájan megegyeznek.“ Magának a páholynak irataiból kitünik pedig, hogy Noét nem mint a bibliai ósatyát, hanem naturalistikus érteményben veszik, mint a görögök Bachust, mint az egyiptomiak Osirist. A szabadkőművesség vallása tehát Noe híres három czikkéből áll, melyet a rationalista épügy aláírhat mint a buddhaista. Keresztény hit és erkölcsi igazságokról nem is szólnak, azokat tehát nem is tekintik létezőknek. És mi volna ez egyéb mint nyílt, határozott elvetése a kereszténységnek? Ha még ma is, midőn Krisztus az ó-szövetségnek az új

törvényhez viszonyítva tökéletlen erkölcstörvényeit a tökély legmagasabb fokára emelte, előjelképező s egy nép részletes viszonyaihoz mért szertartástörvényeit s fegyelmi rendszabályait hatályon kívül helyezte, Noe czikkelyei képezik vallásunk közvetlen alapját, akkor a kereszténység csak dajkamese a tudatlan nép számára. — De közvetlenebb és világosabb bizonyítékokkal is bírunk a tekintetben, hogy a szabadkőművesség többé már nem áll keresztény talajon, sőt hogy az ellen minden kitelhető módon küzd. Gotthold Simon, hamburgi zsidó, bölcsészettudor és páholytestvér „Stimmen aus Osten“ című művében a többi között így szól: „Miért nem találunk az összes kőművesi szertartásokban a kereszténységnek még csak nyomára sem? Miért nem fordul elő Krisztus neve egyetlen egyszer sem, sem az esküben, sem az imában, melyet a páholy megnyitása, vagy a páholy ebédei alkalmával szokás végezni? Miért nem számítják a kőművesek az éveket Krisztus után, hanem mint a zsidók a világ teremtésétől? Miért nem találunk a szabadkőművességnél keresztény jelvényt? Miért körzöt, szögmérőt, függőnt? Miért nem keresztet és a többi kinszenvedési eszközöket? Miért nem látjuk a bölcsesség, szépség és erősség helyett a három keresztény főerényt: a hitet, reményt és szeretetet?“ A „Latomia“ 2-ik kötetében pedig 176. l. dr. Heszttől a következőket olvassuk: „Ha a kőművespáholyok keresztény intézményeknek tartják magokat, akkor megfedekeznek a kőművesség leglényegesebb feladatáról: azt az emberi nemből ismét egyesíteni, a mi az egyházi vélemények és polgári viszonyok által egymástól el lön választva. Ha a kőművesség eme feladatát szem elől téveszti, akkor csak a tévelyek és eldítéletek megerősítésére szolgáland.“ Jochmus Müller pedig így nyilatkozik: „A független igazi pogányság közelebb áll hozzánk, mint a szűkkeblű kereszténység.“ De csoda-e, ha így beszélnek a kereszténységről, midőn isteni alapítójáról úgy nyilatkoznak, hogy „Krisztus nem lehetett Isten, hanem csak magasabb értelmű lény, bölcsész és bölcs.“ (L. erről bővebben Pachtler i. m. II. IV. p., hol több hiteles adat idéztetik.) Mindezekből azt hiszem eléggé meggyőződhetél, hogy a szabadkőművesség a kath. egyházzal együtt magát a kereszténységet is törekszik eltörölni a földszínéről. Nem kevésbé küzd a királyság, társadalom és maga Isten ellen. De erről jövő alkalommal. *Oriens.*

TÁRCZA.

1279.

Ujév koránya üdvözölve légy!
 A vénhedő világ esengve várt;
 De titkaid előtte jól bezárd! . . .
 Igérj sokat a jóból s add felét! . . .

A vén gyerek ugys reménnyel élt:
 Szokott kenyér helyett egyéb megárt . . .
 Hogy vágyait betöltöd — azt se várd,
 — Kényesztetés rontná meg életét! . . .

Ki dolgozik s szívbea imát rebeg:
 Ki önhaszonlesésre nem hajol:
 Ki szent jogórt, honért csatáz, dalolt:

Az Isten azt segítse s áldja meg!...
 Örök dicsőség annak ott, a hol
 Az év örök, nem fogy, se haldokol.

V. Cs. J.

Párizsi képek.

I. A Notre-Dame-i székesegyház.

Augusztus hó 13-án volt, midőn reggel — post tot discrimina rerum — régi vágyaimnak legfőbbikét beteljesedni láttam. Párizsnak messziről fénylő pompás tornyait, mesésfényű palotáit legragyogóbb napsugarak aranyozták. Epercztől kezdve elvalának feledve a hosszú és fáradsalmas utnak minden viszontagságai, melyekről fogaima csak is annak lehet, ki életében francia vasutakon utazott. Örvendtem már csak azért is, mivel szállás felől gondoskodni egy visszatérő barátom szívessege megkímélt. Ezt a „halle centrale“ mellett csakhamar meg is találtam. Ajánló jegyemet előmutatva, első kérdése is az volt a conciérgenek (házmester), hogy van-e kitűzött programom? — Ma és holnapra nincs, de nem is kívánok a nyugalomnál egyebet, holnaputánra pedig a versaillei világhírű kerteket s a kir. palotát szeretném megnézni, annyival inkább, mivel a Petit journal*) hirdetései szerint fête des eaux (vízünnep) is lesz.

„Igazán van ugyan uram, mondá ez, de ha szabad kérnem — mert a francia nép a végletekig udvarias — azt a tanácsot adnám, menne el holnap a Notre-Dame-ba, talán nem fogja megbánni.“ „A Notre-Dame-ot esős időben is megláthatom, de St. Cloudot és Versailles-t nem“, válaszolám neki. A jó ember azonban addig beszélt, míg tervemet megváltoztattam és megígértem, hogy tanácsát követni fogom. Nem is bántam meg. Hisz annyit olvastam, annyit hallottam volt már e világhírű műremekről, hogy úgy is alig vártam látni Párizsnak e legöregebb tanuját, mely — miként a nagy francia történész Guizot mondja — hitelesebb kútfője a francia történetnek, mint Franciaország összes archivumai és káptalanai.

Egy jó órai járás után elértem a Citère, melyen az annyi vihart látott érseki székesegyház fekszik. Szép a bécsi Szt. István, meglepő a sziklára épült uhni, vagy az égbe nyuló strassburgi münster, melynek tornya a legmagasabb a világon; de mindezek — ha úgy szabad mondanom — eltörpülnek a Notre-Dame mellett; talán kora, vagy viszontagságos története teszi ezt.

De vizsgáljuk egy kissé közelebbről is.

A templom, mint minden monumentális egyház, több századokon át épült és ép úgy, mint minden más ily nagyszabású mű még ma sincs befejezve.

Alapkövét azon a helyen, hol a IV. században a még Klodvig alatt épült anyatemplom állott, 1163-ban tették le, és 1182-ben szenteltetett be. A choras a XII.

század végéről való, míg az egész nyugati rész a XIII. század műve.

A székesegyház történetéről kiadott könyvecske azt jegyzi meg, hogy a monumentális mű még sem felel meg az építészeti mai kívánalmának. De e szemrehányás korántsem éri a különböző építészeket, hanem inkább az előre nem látott körülményeknek tudandó be, a mennyiben az akkor nagyon is magasan fekvő városrész ma épen a legalacsonyabb részét képezi a városnak, és így az épület nagysága és ezzel kapcsolatban disze is nagy csorbát szenved. Ehez járul még az is, hogy a templom tere az idők folytán nagyon is beépítettett. A főbejárat mai nap földszint áll, míg a múlt század közepén 15 lépcső vezetett erre.

A székesegyház legszebb részét a XIII. századból származó façade képezi, mely egyedül áll a maga nemében. A középső kapun az utolsó ítélet van ábrázolva, a szobrászatnak és goth izlésnek valódi remeke; főleg a támoszlop, mely Krisztus képét ábrázolja. A déli kapu Szt. Annának van szentelve, míg az északi — rendes bejárás hely — a boldogságos Szűznek van szánva.

A faragványok az idevágó történetből vannak véve. Ezek között kiemelendő egy szép reliéf munka, mely a boldogságos Szűznek koporsóba tételét ábrázolja.

A II. emelettel való összeköttetést egy nagy karzat eszközlí, melyen Klodvigon kezdve 27 francia király életnagyságu szobra diszlik. Ezen emelet közepén van a 13 méter hosszú átmérőjű ablakrózsa is, a legnagyobb és legszebb, mit e nemben az üvegfestészet felmutathat. Közepében Mária képe, jobbra Ádám, balra Éva.

Nem kevésbbé meglepő a III. emelet, valamint a hajók külseje is. Nevezetesen az utóbbiakon a roppant nagyságu, vaskészítményű gothíves ablakok.

Vizsgálódásaimban és az emberi észnek bámulásában észre sem vettem a jövő-menők sokaságát és talán nem is jutott volna még eszembe a templom belsejébe lépni, ha a déli toronyban lévő 16,000 klg. súlyu Bourdon de Notre-Dame lassu, de ünnepélyes hangja erre nem figyelmeztetnek.

Ha az ember a templom külsejét eléggé bámulni nem győzi, úgy még kevésbbé talál annak belsejében egy-kétszeri látogatás után kielégítő élvezetet. Költséges és rengenget csillárok árasztották ezer meg ezer gázlángjaikat, melyek közé a már déli nap sugarai hatoltak be a színes ablakokon át. Az áhítatosok sokasága közé vegyült a bámuló idegenek még nagyobb száma. Az elsők meggyóntak és megáldoztak, hogy az érsek áldásában részesüljenek — épen Nagyboldogasszony napja levén, mely a Notre-Dame-ban mindig nagy pompával szokott megünnepeltetni — az utóbbiak megjelentek, hogy szemtanui legyenek e nagy pompának. Megszólaht a 86 változatu és 5246 sippai bíró orgona (1750-ben épült) és ezzel együtt kijött a sekrestyéből a pontificáló érsek is nagyszámu segédletével és a „Mi Asszonyunk“ nagy oltárához lépett. Az érsek ezüstszínű hajával valódi apostolhoz hasonlított.

Az orgona gyönyörű hangjában s a talán még szebb kar sz. énekében kárpótlást nyertem kényelmetlen helyzetemért, melybe jutottam vala.

*) 600,000 példányban megjelenő „Eis lap“, ára 10 sous — 4 kr.

Furcsa szokás dívik a párizsi templomokban, padok helyett ugyanis egyszerű szalmazékek vannak. Minden templomon, iskolán s más nagy épületeken, szóval uton-utfélen ott áll a köztársaság ismert három szava: égalité, fraternité et liberté; de sajátságos, hogy épen ott, hol a figyelmeztetés nélkül is megértené az ember őket, épen az Isten házában nem így értik ezeket, a mennyiben ha az ember egy ilyen székre leülni merészel, azonnal odaterem a constabler az ő „Je vous prie-jével” (kérem szépen).

A sz. mise bevégeztével jegyet váltottam a templom kincstár-kápolnáinak és sirboltjainak (temetkezési helye az első királyoknak s a későbbi párizsi érsekeknek) megtekintésére. A templom belseje 5 hajóra oszlik s 127 m. hosszú. A falakon sok szép frescofestmény látható; többek közt két márványtábla is, melybe a Communisták által megölt 75 kezes neve van bevésve. A kar és szentély művészies rácszatokkal vannak elzárva. Utóbbiban nevezetesek a szép faragású karszékek. Az egyház kincstár-kamarájában (új sekrestye) látható a legantikább és legdrágább misemondókon, kelyheken és szentségtartókon (I. Napoleon és XIII. Lajos ajándékai) kívül egy filligrámmunkájú szekrényke is, mely a legfinomabb vert ezüsből készült és gazdagon meg van aranyozva. E szekrényben őriztetnek az üdvözítő töviskoronájából egyes darabok, valamint a sz. keresztből egy forgács és egy szeg.

Az egyházi kincsek e tárházából átvezetett a templom conducteurje az egyes mellékkápolnákba, melyek úgy építés, mint díszre nézve a templommal egységes egészet képeznek.

Figyelemmel hallgattam, helyesebben hallgattuk Cicerónék egyes e nagy templomra vonatkozó épitésidőit. Ezek közül csak azokat legyen szabad e helyen röviden megemlítenem, melyek a francia forradalom, s az utolsó communista-lázadásra vonatkoznak. Figyelemre méltó s talán legnevezetesebb lapját képezi e templom történetének az 1793. forradalom, midőn az ideiglenes kormány a fékvesztett sansculottok (nadrágtalanok) kivánságának engedve, aug. 13-án azon rendeletet hozta, hogy a góthicának e remek műve a földdel egyenlővé tétessék. Egyes nemesebb gondolkodásúak fáradozásának sikerült ugyan a rendeletet másnap mindjárt megsemmisíteni; de daczára ennek, az egyes szobrok mégis nagyon megrongáltattak.

Ugyanazon évi nov. 10-én a templom az ész templomává változtatott át; a mi Asszonyunk (Mária) képét a szabadság képe váltotta fel, s a megható egyházi zene helyébe a nemzetörök patrioticus dala léptek. A karzaton emelt dombon égett az igazság szövétneke és e fölött emelkedett a bölcsészetnek görög temploma, melyben D'Alembert, Rousseau, Voltaire és más encyclopaedisták mellszobrai valának felállítva. E görög templomban székelt az észnek istennője is egy ballettánczosnó képében és fogadta az ész tisztelők hódolatát. Fehérbe öltözött hajadonok, kezeikben szövétnekekkel körmeneteket tartottak a templom körül, míg mások az oltárkápolnában orgiákat űztek.

1794. május 12-től fogva a templom egészen be volt

zárva, míg I. Napoleon azt 1802-ben újra nem szenteltette s rendeltetésének vissza nem adta.

Az 1871-ki communista-lázadás sem vonult el rajta minden nyom nélkül. A templom kincsei kiraboltattak, maga a templom pedig a lázadók visszanyomulása alkalmával felgyújtották, a tüzet azonban a császári katonák nemsokára elfojtották. Hogy a székesegyházat hasonló sors nem érte mint a hôtel de la ville-t (a városház, melyet a lázadók a tuillériák palotájának egy részével együtt légbe röpitettek) azt csak is Mac-Mahon erélyességének köszönhetni, ki ágyúival az átellenben levő Mont-Martre-i temetőn termelt, s őket a Père Lachaise-ig (legnagyobb temetője a városnak) visszaszorította.

Délután volt már, midőn a székesegyház első megtekintésével kész voltam. A benyomás, melyet e fenséges épület és a benne látottak hátra hagytak, örökké élni fog emlékemben. Itt tanultam életemben először a vallás erejét, melyet a legnagyobb vihar sem törhet meg oly könnyen, hámulni; itt a halandó ember kezének művét dicsőíteni. Láttam életemben elég palotát, elég templomot, fényesebbnél fényesebbet, de hasonlót a Notre-Damehoz egyet sem. Cs. Rákosi.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat tagjainak névsora.

1. Alapítók:

1. Andrásy István kanonok.
2. Darvas János pleb.
3. Dr. Dulánszky Nándor pécsi megyés-püspök.
4. Dr. Eltes Károly kanonok s r. k. igazg. tanácsi előadó.
5. Esztergomi r. kath. főkáptalan.
6. Egri r. kath. székeskáptalan.
7. Kalocsai r. kath. székeskáptalan.
8. Nagyváradai lat. szert. káptalan.
9. Nagy Imre kanonok.
10. Id. Péteffy József pleb.
11. Rozsnyói r. kath. székeskáptalan.
12. Simon Elek kir. tanácsos s polgármester (Kolozsvártt).
13. Szathmári r. kath. székeskáptalan.
14. Veszely Károly t. prépost, esp.-pleb.
15. Váradí Móricz kegyesr. házfőnök és főgymn. igazgató.

2. Pártolók:

1. Ágoston Lajos plebános.
2. Adorján Imre gymn. tanár.
3. Ágoston Antal sz.-István-társulati titkár.
4. Apostol Alajos plebános.
5. Ágoston Károly esp.-pleb.
6. Andrásy János nagyváradí hittanár.
7. Andrásy József esperes-plebános.
8. Bándi Bernárdin szt-ferencz-rendi házfőnök.
9. Barra Péter pleb.
10. Biró Ferencz gymn. tanár.
11. Buzás Mihály esp.-plebános.
12. Bodó Alajos alesp.-pleb.
13. Barabás József pleb.
14. Bálint Endre segédlelkész.
15. Bodosi Lajos papnövendék.
16. Bakk Endre pleb.
17. Bálint Lázár pleb.
18. Bajmóczi Bergay József m. kir. pénzügyi fogalmazó.
19. Bálint Károly t. kanonok s esp.-pleb.
20. Betegh Imre alesp.-pleb.
21. Csiszér János gymn. tanár.
22. Csucsi József asztalosmester.
23. Csákány Adeodát gymn. tanár.
24. Csiki János pleb.
25. Décsey Péter pleb.
26. Dindár József birtokos.
27. Dindár Lajos birtokos.
28. Demeter Endre esp.-pleb.
29. Daróczy János gymn. tanár.
30. Elekes Gergely gör. kath. esperes.
31. Finta István alesp.-pleb.
32. Dr. Farkas Lajos egyetemi tanár.
33. Fe-

rency Ignác pleb. 34. Finta Albert főelemi tanító. 35. Glósz Miksa gymn. tanár. 36. Györfly Titus m. kir. törvényszéki bíró. 37. György István prépost-kanonok s esp-pleb. 38. Hofmán Mihály pleb. 39. Horváth Károly pleb. 40. Helmuth Ignác pleb. 41. Hollaky Imre ügyvéd. 42. Heinrich Ignác nagyváradai kórházi lelkész. 43. Harmath Lajos ügyvéd. 44. Huber János birtokos. 45. Imets F. Jákó gymn. igazgató. 46. Issekutz János ügyvéd. 47. Joksmán Nándor kir. törvényszéki elnök. 48. János Péter gymn. tanár. 49. Kopár János esp-pleb. 50. Keserü József gymn. igazgató. 51. Karácson Márton finőveldei igazgató tanár. 52. Kovács Lajos gymn. tanár. 53. Király Lajos gymn. tanár. 54. Kompóti Ágost m. kir. vasgyári ellenőr. 55. Kornóly Dénes esp-pleb. 56. Károly Sándor püsp. írnok. 57. Keresztes Márton esp-pleb. 58. Kovács Antal gymn. tanár. 59. Kubinszky Mihály cz. püspök. 60. Kovács József pleb. 61. Kozma Döme zárdafőnök. 62. Kovács Elek alesp-pleb. 63. Kalapács Imre pleb. 64. Kapatán Márton kanonok. 65. Kovács Ferencz esp-pleb. 66. Kardos Ignác kanonok. 67. Korödi József ügyvéd. 68. La Borda Kálmán kir. sőtárnok. 69. Lakatos Izra gymn. tanár. 70. Lukácsfy Manó gymn. tanár. 71. Lestyán József gymn. tanár. 72. Dr. Lubrich Ágoston pesti egyetemi tanár. 73. László József segédlelkész. 74. Molnár Mihály pleb. 75. Markovits Jakab gymn. igazgató. 76. Mihácz József pleb. 77. Miske Gyula pleb. 78. Müller Ede apát-esp-pleb. 79. Meyer József ügyvéd. 80. Dr. Mohay Sándor ügyvéd. 81. Minoritarend társháza (Kolozsvártt). 82. Nemes Aniczet pleb. 83. Nagy Lajos t. kanonok s esp-pleb. 84. Ninger Ignác pleb. 85. Nagy István gymn. tanár. 86. Péterfy János pleb. 87. Pál Gábor gymn. tanár. 88. Péter József pleb. 89. Pakó János pleb. 90. Pál Géza gymn. tanár. 91. Puskás Alajos pleb. 92. Püspöki papnövelde IV. éves hittanhallgatói helyben. 93. Roskosni Elek terézárvaízi igazgató. 94. Rieger Gottfried gymn. igazgató. 95. Simon Endre esp-pleb. 96. Szabó István gymn. tanár. 97. Szent-ferencz-rendi zárda (Kolozsvártt). 98. Száva Antal pleb. 99. Szász Károly gymn. tanár. 100. Simon Jenő zárdafőnök. 101. Szőke Dániel m. r. áldozár. 102. Salamon Alajos esp-pleb. 103. Szőke Endre esp-pleb. 104. Török Bertalan alsó-fehérm. főjegyző. 105. Türr Benedek házfőnök. 106. Tóth Károly leányneveldei lelkiatyai helyben. 107. Ugron Lázár birtokos. 108. Vajna Károly kir. járásbíró. 109. Veres Antal pleb. 110. Vasvár-szombathelyi káptalan. 111. Wiegand János pleb. 112. Weisz József pleb. 113. Zomora Dániel segédlelkész. 114. Zambler János birtokos.

3. Rendes működő tagok:

1. Balázs János segédlelkész. 2. Balog Lajos segédlelkész. 3. Baráczy Albert pleb. 4. Both Demeter pleb. 5. Bodó Miklós zárdafőnök. 6. Bardocz Mihály kántortanító. 7. Baráczy Sándor gymn. tanár. 8. Balás Antal pleb. 9. Barabás Gergely főelemi tanító. 10. Bodó Ádám gymn. tanár. 11. Bándy Vazul gymn. tanár. 12. Csáky Dénes minorita r. áld. 13. Cserni Béla gymn. tanár. 14. Csató Ferencz pleb. 15. Csibi Tamás pleb. 16. Daró Alajos segédlelkész. 17. Demeter Imre kántortanító. 18. Erődsi Dávid pleb. 19. Fodor László pleb. 20. Fülöp Alajos pleb. 21. Ferenczy Károly pleb. 22. Fejér Manó segédlelkész. 23. Ferenczy Lajos pleb. 24. Füssy Tamás

sz. István-társulati igazgató. 25. Fábian Sándor püspöki titkár. 26. Fülöp Endre tanárjelölt. 27. Fülöp Sz. Lajos segédlelkész. 28. Glück József birtokos. 29. Gergely Ignác t. kanonok s pleb. 30. Gidófalvy Géza gymn. tanár. 31. Holló Kázmér pleb. 32. Ince János pleb. 33. Janosó Ernő segédlelkész. 34. Jung Oseke Lajos pleb. 35. Kőnczey Sándor főelemi tanító. 36. Király János segédlelkész. 37. Kanabé Endre pleb. 38. Kovács Ignác tanító. 39. Légárd József gymn. tanár. 40. Láng József pleb. 41. Lázár Antal pleb. 42. Lőrincz Ferencz pleb. 43. Möricz Gyula gymn. tanár. 44. Márton Lajos zárdafőnök. 45. Novák Gergely gymn. tanár. 46. Pfalz Károly pleb. 47. Pál Gergely pleb. 48. Pál Gyula gymn. tanár. 49. Péter Ferencz kántortanító. 50. Pap János pleb. 51. Pálffy József pleb. 52. Pál István segédlelkész. 53. Rettégi József segédlelkész. 54. Rieger Imre elemi tanító. 55. Rancz János gymn. tanár. 56. Rózsa Dávid pleb. 57. Straubert Ödön gymn. tanár. 58. Szongott Kristóf gymn. tanár. 59. Sebők Imre segédlelkész. 60. Szentmiklósy Jenő gymn. tanár. 61. Szigethy István gymn. tanár. 62. Szántó Viktor segédlelkész. 63. Szabó János esp-pleb. 64. Steinitzer Ede segédlelkész. 65. Schwörer Sebestény segédlelkész. 66. Takó János segédlelkész. 67. Terézárvaízi tanítótisztület (Nagy-Szeben). 68. Tamás Márton pleb. 69. Tódor István kántortanító. 70. Temesváry Gergely pleb. 71. Takó Béla áldozár. 72. Dr. Tódor József hittanár. 73. Veres Sándor pleb. 74. Veres István pleb. 75. Wartha Ferencz segédlelkész.

4. Pártolók s egyszersmind rendes működő tagok:

1. Ávéd Jákó gymn. tanár. 2. Balogh Ignác püsp. lyc. tanár. 3. Bíró Béla gymn. igazgató. 4. Fogarasy János regens chori. 5. Gidófalvy Gergely theol. tanár. 6. Kovács Simon pleb. 7. Molnár János theol. tanár. 8. Szentpétery János orm. szert. pleb.

A napi események köréből.

— Az ujév reggelét ezidén is szívünk tiszta érzésselben áradó szent áhítatával üdvözöltük. Az elmúlt év eseményei még inkább megszilárdítottak azon meggyőződésben, hogy minden emberi számítás eltörpül Isten mindenható parancsszava előtt. Azért most is mindenek előtt a szentélybe sereglünk össze, hogy velünk egy hosszú éven át éreztetett végtelen jószágát remegő ajkainkról szálló imafohászszal megháláljuk s a jövőre nézve kegyesen örökös gondviseléséért esdekeljünk.

Istenitisztetel után a központi papság és tanári kar ez alkalommal is megjelent püspök urunk ó nagyméltóságánál, kit főnkelt szellemű beszédben Lőnhart Ferencz ó méltósága üdvözölt, arra is fölkerítvén ó excját, hogy a jelenlevők ujévi üdvkívánatait apostoli királyunk ó Felsége magas színe elé is juttatni kegyeskedjék. A főpásztor kegyesen fogadta az üdvkívánatokat s megragadó iránybeszédével mindnyájunk szívérzelmet magasan hangolta s kedves benyomások között bocsátott el magától.

— **Előfizetési figyelmeztetés.** Az irodalmi társulat köré sorakozott sok kitünő egyén, s azon körülmény, hogy jövő számaink csinos és tiszta nyomtatását az érkezendőben levő gyorssajtó is elő fogja segíteni, növeli bátorságunkat arra nézve, hogy az előfizetést ismételve sürgessük. A tagok ezután is tagdíjaik fejében kapják a lapot. Előfizetők részére föltételek: egészévre 4 frt, fél-évre 2 frt, évnegyedre 1 frt.

Kiadja: az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. **Szerkesztőbizottság.** Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. **Szerkesztőtársak:** ÁVÉD JÁKÓ, BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, GIDÓFALVY GERGELY.

Nyomatott Klüger Bernátnál a lyc. betűivel Gyulafőhérvárra.